

Azərbaycan poeziyasında, görünür, nə Füzuliyə qədər, nə də Füzulidən sonra öz sevgilisinə bu cür geniş ürəklə iltifat göstərən şair olmamışdır ki, desin:

*Ey rəhmli canan, eyləmə ülfətə adət,
Nazınla vüqarın verər ətvaruva zinet,
Bihudə gülümsünmə, vüsalında nə ləzzət,
Sıx qəlbimi, yansın cigərim, qanımlı qəynət...
Cövründə dəri- sirri-nibanı mənə baz et,
Naz et mənə, ey sevgili yarım, mənə naz et!*

Şübhəsiz, bu cür, bu üslublu poeziyanın əsas müvəffəqiyyəti onun dilində, nitq sənətkarlığında ifadə texnologiyalarının zənginliyindədir. Yəni nə qədər yeni, təsirli obrazlar işlədə, nə qədər diri, emosional məcazlarla poetik ünsiyyətə girə bilirsənsə, o qədər də mövzuya hakimsən...

Ümumiyyətlə, dil özünün bütün plastik im-

rafdakı insanların idraksızlıq, dərrakəsizlik ucbatından hərcayı, yüngül vüsallara can atmaları bu dərdi-qəmi bir az da artırır... Doğrudur, vaxtilə dahi Füzuli daha dərin (fundamental!) demişdi: Ol qədər zülm et mənə, ah etmək imkan olmasın... Lakin yeni dövrün şairindəki ictimailik Füzulidə yox idi...

*İnsanlar hamı görmədiyi aləmin istər,
Sağlam ürəyin xəstə sanıb mərhəmin istər,
Nəfisi-həvəsiçün səni yox, həmdəmin istər,
Hər kəs özün istər dəyərim, xoş dəmin istər,
Mən istəmərim vəslivi, könülüm qəmin istər...
Mən söyləmərim cövrü cəfavi mənə az et,
Naz et mənə, ey sevgili yarım, mənə naz et!*

Səməd Mənsurun bu şeirdəki mühakimələri onun Füzuli kimi fərdiyyət yox, cəmiyyət filosofu olduğunu açıq-aydın hiss etdirir. Bu keyfiyyət özünü şair-mütəfəkkirin terminolo-

*Əzbər qılacaq dildə bu bir beytimi əlbət:
Yüz il yaşaram, bir gün əgər sən mənim olsan,
Sən, ey qədi-rəna, üzü susən, mənim olsan!*

Və dərhal diqqəti cəlb edir ki, "Mənim olsan"la "Mənə naz et" arasında ideya-estetik bağlıqla yanaşı, Füzuliyənəlikdən çox, Vaqifanəlik var...

Şeirlərdən hansının əvvəl, hansının isə sonra yazıldığı məlum deyil, ancaq düşünürəm ki, bu barədə məlumatımız olsaydı, həmin məlumat bizə şairin yaradıcılığı, dünya-görüşü haqqında nə isə əhəmiyyətli bir ümumiləşdirmə aparmağa imkan verərdi... Əslində, öz-özlüyündə məlumdur ki, Səməd Mənsurun lirikasına əvvəl Füzulinin, sonra isə Vaqifin təsiri olub və bu təsir ümumən XX əsr Azərbaycan poeziyasının ruhuna hopmaqla, bir növ universal xarakter daşmışdır. Ancaq etiraf edək ki, əvvəl Füzulinin, sonra isə eyni zamanda Vaqifin məktəbini istedadla, məhərtlə bitirmişdir...

*Dərdim ki, daha eşq ola bilməz mənə rəhbər,
Məxmur edəmiz bu səri pıranəmi sağər,
Gəncineyi eşq ancaq olur gəncə müqəddər,
Sönmüş, soyumuş qəlb olamaz eşq ilə ənvər,
Qurmuş mənə eşqin bu gün, ey mäh, belə məşhər
Kim, qaynatıyor beynimi bir şöleyi-azər,
Dünyanı unuttum, mənə yalnız budur əzbər:
Yüz il yaşaram, bir gün əgər sən mənim olsan,
Sən, ey qədi-rəna, üzü susən, mənim olsan!*

Onu da nəzərə almaq lazımdır ki, Səməd Mənsur Füzulini təkrar etmədiyi kimi, Vaqifi də təkrar eləmir. Və söhbət ancaq ondan gedə bilər ki, XX əsrin əvvəllərinin istedadlı şairi öz poetik təfəkkür (və üslub) diapazonuna görə o qədər miqyaslı (və təbiidir) ki, milli ədəbi yaradıcılıq təcrübəsini bütövlükdə ehtiva edərək dövrün idyaa-estetik tələbi (və zövqü) ilə modern səviyyədə "spektrləşdirə" bilir. Eyni zamanda buraya yeni təmayülün - Osmanlı poeziyasından gələn dil-üslub, intonasasiya "ladlar"ını da əlavə edir...

*Bilməm nə şikayət eləyim nurdən, ey nur,
Ənvardə nöqşan nərədən olmalı məqdur?
Sanmam ki, gözəllikdir edən kəndini məğrur,
Vəziyyəti-hal etdi məni zalimü məcbur,
Saldın nəzəri-mərhəmətindən məni sən dur,
Bir xoş baxışın etmədi bu qəlbimi məsrur,
Ey canlı çiçək, haqlı deyilmi desə Mənsur:
Yüz il yaşaram, bir gün əgər sən mənim olsan,
Sən, ey qədi-rəna, üzü susən, mənim olsan!*

Şairin məhəbbət poeziyasında tarixi təcrübənin təsdiqi ilə yanaşı həmin təcrübənin müasir idyaa-estetik tələblər baxımından təsiri də mükəmməldir...

*Dərlərsə ki, sən tirmüjə, qaşu kamansan,
Ərvahına aşiqlərinin rəxnə salansan,
Bir sahiri-ələm, hamıya afəti-cansan,
Sən cism deyilsən, nə bilim, ruhi-rəvansan,
Aldanma, yalandır!*

*Sən bir bəşər övladı bəşərsən, sənə qurban,
Şairlərə baxma ki, edər hüsnüvü ünvan,
Ünvan edərək hüsnüvü ol mərdi-süxəndan
Mənalər açar, dürr saçar ortaya hər an,
Hər kəs desə ki, əhli-qələmdir sənə heyran,
Aldanma, yalandır!*

*Bihudə edər hüsnü vəcahət səni məğrur,
Məğrurluğun qıldı məni yazmağa məcbur,
Ayinə edər bir neçə il də səni məsrur,
Sonra olacaqsan, gözəl, ayinədən dur,
Hər kəs desə sevmişdi səniçün, səni Mənsur,
Aldanma, yalandır!*

Hər üç şeir Səməd Mənsur qələminə məxsusdur, ancaq bu şeirlərin hər biri Azərbaycan poeziyası tarixinin ayrı-ayrı dövrlərinə mənsub ilham pərisi portretləridir. Və bu portretləri bir rəssam çəkmişdir... İki əvvəlki təsəvvür edərək, sonuncusunu isə naturadan...

“...Ey sevgili yarım, mənə naz et!”

kanları ilə Şərq poeziyasının əsas qəhrəmanıdır. Xüsusilə türk dili... Çünki türk dilinin sərəncamında Şərqin üç dilinin (və təfəkkürünün) imkanları var: türkcənin, farscanın və ərəbcənin...

*Gər olmaya dövründə gülün xari-dilənduz,
Gər mümkün ola bülbül üçün vəsl şəbü ruz,
Nə bülbül olur dəhrdə, nə nəğməyi-cansuz,
Qoyma ki camalın ola üşşaqıva dilduz,
Hicrindi məkatib səbəbi - talei-firuz...
Təlimini, təslimini, ey şux, diraz et,
Naz et mənə, ey sevgili yarım, mənə naz et!*

Əlbəttə, burada Füzuli ruhunun, intonasiasının təsiri güclüdür, ancaq "Naz et" ümumi poetexnologiyası etibarilə onun bilavasitə müəllifinə - şagirdə deyil, ustada mənsubdur. Və bu, şeirin klassik metafizikası ilə yanaşı, ovqatca (ideya-məzmunca) müasirliyindən də görünür:

*Mahiyyətin əsrin nə bilir mərdümi-məsud,
Məsud olanın hər diləyi kəndinə mövcud,
Şeiri, qəzəli, musiqisi, qəlb qəmalud,
Onlar da sanır hər üçünü kəndinə məbud,
Qoyma, gözəl, mən olayım heykəli-bisud...
Mən əhli-qınayəm, məni yıx, əhli-niyaz et,
Naz et mənə, ey sevgili yarım, mənə naz et”*

İdeya-məzmun müasirliyi həm yeni dövrün leksikonunda, ifadə tərzində, həm də şeirin "bətində" gizlənmiş xəfif yumorda özünü göstərir ki, ritm, intonasasiya çevikliyi, rəngarəngliyi, xüsusilə "sevgili yar" (əslində, ilham pərisinə!) ərkyana müraciət də bunun təzahürüdür:

*Hicranı sevən görməsin ömründə vüsalı,
Firqətdə yanan yalnız olur mətləbə halı,
Təzyiqdədir fəzl, hünər, rəncü məlalı,
Məsud olaraq kimdir edən kəsb kəmalı,
Göstərmə mənə, dilbər, o zəbbani-cəmalı...
Dindirmə məni, qeyrileri məhrumi-raz et,
Naz et mənə, ey sevgili yarım, mənə naz et!*

Poeziya, ədəbiyyat, məlum məsələdir ki, sevincdən çox, kədərə, vüsaldan çox, hicrana həssasdır. Və bu "neqativ" həssaslıq orta əsrlərdə fərdi hisslərin, yeni dövrdə isə daha çox, ictimai düşüncənin, sosial ovqatın kontekstində və ya orbitində meydana çıxır. Yəni lirik qəhrəman hər yerdə dərd-qəm görür; ət-

giyasında da göstərir. Xüsusilə o mənada ki, orta əsrlər sufi (panteist) fəlsəfəsinin normativ anlayışlarına kifayət qədər analitik, yeni dövrün çevik təfəkkürü mövqeyindən seziləcək qədər interpretativ münasibət ifadə olunur.

Və bir sözlə, "Mənə naz et" də Səməd Mənsur, bir çox şeirlərində olduğu kimi, yalnız şair deyil, həm də filosofdur...

*Eşqindir əzəldən yaradan kövnu məkanı,
Dünya denilən əski binayə odu bani,
Kibrində, qürurunda rümuzati-məani,
Şairlərə cövrün veriyor təbi-rəvani,
Mənsurun, əya tanrısı, ey sevgili canı!..
Yax qəlbimi hicranın ilə, təbimi saz et,
Naz et mənə, ey sevgili yarım, mənə naz et!*

Səməd Mənsur "Mənə naz et" şeiri daha məşhurdur, ancaq fikrimcə, "Mənim olsan" da kifayət qədər böyük istedadın, ilhamın məhsuludur:

*Ey xilqəti-ruhaniyü ey Kəbəyi-fikrət,
Hər kəs səni görse, doğulur onda məhəbbət,
Hər kəs edə bir an o dərin gözlərə diqqət,
Olmuş görəcək eşq rümuzati-kitabət,
Qurban sənə, ey sevgili, bu ömri-müvəqqət,
Rüxsarını tədqiq eləyən əhli-bəsirət*

■ Nizami Cəfərov

25 fevral 2017

WWW.KASPI.AZ

ŞEHSİYYƏT